

VÁMOSI KATALIN

A HARCTEREK MŰVÉSZE MEILINGER DEZSŐ, A MAGYAR KIRÁLYI 10-ES HONVÉD GYALOGEZRED FESTŐJÉNEK EMLÉKEI ÉS EMLÉKKÉPEI A NAGY HÁBORÚRÓL

A háború kitörésének híre a Tisza-parti város művésztelepén, Szolnokon¹ érte Meilinger Dezső (Eger, 1892. október 3. – Miskolc, 1960. május 11.) festőművész-rajztanárt, aki a Képzőművészeti Főiskolán ebben az évben² fejezte be tanulmányait. 1914 nyarán rögtön meg is kapta a mozgósítási parancsot, amelyet Egerben, a szülői házban kapott kézhez.³ Másnap, augusztus 2-án délben már meg is érkezett Miskolcra, a József-laktanyába sorozásra, de aznap a nagy tömeg miatt nem került sorra. A Serház utcában, a József laktanyával⁴ szemben lévő házak egyikében – többszöri próbálkozás után – szerzett szállást egy teljesen üresen álló padlásszobában. *„Nyár volt, – gondoltam – legalább fedél legyen a fejem felett. Szívesen adták, szívesen fogadtam. Leterítettem a pokrócomat a padlóra, fejpárnául a kis bőröndömet szántam. Azonnal el is helyezkedtem. Meguntam a zajt, [...] elég volt belőle. Élveztem a csendet, fáradt is voltam, elnyújtózkodtam a padlón. Nem sokáig tartott, mintha csak összebeszéltek volna nyitott ablakomnál*

- 1 Főiskolásként járt először 1911-ben a Szolnoki Művésztelepen, ahol Kohner-ösztöndíjjal nyári tanfolyamon vett részt. Ebben az időszakban már a művésztelepen alkotott három főiskolai tanára, Szlányi Lajos (a művésztelep egyik alapító tagja), Olgyay Viktor és Zombory Lajos, akik a művésztelep első állandó alkotói közé tartoztak. Meilinger Dezső többször is megfordult ezt követően Szolnokon, ahol szerelmese lett az alföldi tájnak és érdeklődése a magyar festészet népi realista vonulata felé fordult, valószínűleg Fényes Adolf hatásának köszönhetően, akire mestereként tekintett.
- 2 1914. június 27-én, 21 évesen végzett a főiskolán és szerezte meg tanári diplomáját. Meilinger Dezső: Emlékirataim (kézirat, magántulajdon). Miskolc, 1950. július 28. 35.
- 3 *„Ragyogott az első augusztusi nap. A kávék nénik sajnálkozásait már nem hallottam meg. Elvégre engem is hívott a kötelesség. Mentem. Úgy éreztem, hogy már katona vagyok, ha nem is fogtam még soha fegyvert. [...] A művész gyerekes képzeletvilága vonzott, vitt kíváncsian az ismeretlen felé. Az ősi kis város, Eger, a magyar Athén, Dobó István városa, szülővárosom itt rajzolt, szinte kivetkőzött csendes megszokott nyugalmából. Az aradi vértanúról elnevezett Knézych Károly utca 18. szám alatti szülői házban, apám akkori házában, már kíváncsian vártak. Becsomagoltam a „katonaládának” kinevezett elég kis terjedelmű utazótáskámat. Apám nem felejtette ki a hagyományos egri vöröset, édesanyám is megrakta elemózsiával, nem hagyta ki még a mesebeli hamuban sült pogácsát sem anyai szeretete. Másnap reggel búcsúztam a szülői háztól apám férfias kézfogásával, édesanyám csókjaival megerősítve, ahová valójában és igazában többé sohasem tértem vissza, csak látogatóba vagy megpihenni, mindig új erőt méríteni. Sem mikor megjöttem, sem mikor elmentem nem volt sírás-rívás, csak az erős hit a viszontlátás reményében. Így volt ez akkor is, azóta is – hála a jó Istennek – még ma is.”* Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 3.
- 4 Ma a Herman Ottó Gimnázium található az épületben, ami a Tizeshonvéd utcában áll. Korábban ez volt a Serház utca.

[összegyűltek] a házbeliak, a szomszédból a kíváncsi bőbeszédű, de jószívű asszonyok. Kérdések özöne zúdult felém anyáskodó, gondoskodó segítőkészséggel: ki vagyok, mi vagyok, mikor jöttem, honnan jöttem, mire van szükségem. Kerültek-fordultak, észre sem vettem, magamhoz sem tértem, fehér huzatos puha párna volt a fejem alatt, dunyha a takaróm, szék is került valahonnan, enni-innivalót is hoztak [...] Így fogadott engem Miskolc és ezt az első [találkozást] a harmincnegyedik év távlatából jelképesnek is [mondhatom].”⁵

A magyar királyi 10-es honvéd gyalogezred kötelékébe sorozták be mint tartalékos főhadnagyot, ahol az ezred festője⁶ lett, földijével, Kövér Gyula (Verpelét, 1883. március 14. – Helsinki, 1950.) festőművésszel⁷ együtt. Nem a fronton találkoztak először, ismeretségük korábbra tehető, pontosan 1908-ra. Húsvétkor látogatott haza Kövér Gyula Párizsból özvegy édesanyjához Egerbe, akinek egykori cselédje, a Felnémetből származó eleven szolgálólány, Veronka újságolta el, hogy gazdájának fia szép nagy képeket „*pingál*”, és ezek neki sokkal jobban tetszenek, mint a Kövér fiatalúr képei. A kíváncsi Kövér Gyula ellátogatott a hatodikos gimnazistához, aki az akkor már világlátott, kb. 10 évvel idősebb festő tanácsára abbahagyta a képeslapok, színes reprodukciók másolását és a szabadban, plein air kezdett el festeni.⁸ Hogyan maradt meg Meilinger emlékezetében ez a találkozás több évtized távlatából? „*Ígéretet kellett tennem neki, hogy többé nem másolok.*”⁹ „[...] Gyula barátomnak tett ígéretemet komolyan megtartottam. Amint a tavasz elvirult s a nap melegen kisütött, [...] megfestettem olajjal a legelső képemet természet után, plein air, mégpedig a Knézich utcai házunk udvarának egyik napsütötte szögletét. Fényképe gyűjteményemben van. A kép nővéremnél Egerben. Ez volt az első komoly lépésem és festői pályámat is ettől kezdve (1908) számítom.”¹⁰

5 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 4–5.

6 „*A miskolci 10. honvéd ezred harctéri festője voltam.*” Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1950. november 9. 9.; Az ezredben olyan katonák is teljesítettek szolgálatot, akik rajztanári, illetve festőművészi végzettséggel rendelkeztek, mint például Kövér Gyula, Meilinger Dezső, Bálint József. Meilinger főhadnagy, illetve Kövér Gyula százados kamatoztatta művészi talentumát a harctereken is. Rajzaikon, akvarelljeiken és festményeiken megörökítették ezredük tábori életét, állomáshelyeit, győzelmeiket, a fronton történeteket. Műveiken elsősorban a katonák hétköznapijainak békés eseményeit, valamint a hátország nyugalmas történéseit, romos épületeit ábrázolták az előírásoknak megfelelően. Bálint József hadnagy szintén folytatta művészeti tevékenységét, de nem ezredének festőjeként, hanem a hadifogság krónikásaként. 1915. május 25-én Radimnownál orosz hadifogságba esett, így nagyon hamar, a háború második évében már Szibériai fogolytáborba került. Számos műve készült a hadifogságban, Irkuckban, Krasznojarszkban, Dauriában, Pjescsankaban, Vladivosztokban.

7 1915. január 15-én vonult be a 10-esekhez egy év önkéntesség után. A tartalékos tiszti iskola elvégzése után harcolt az orosz és a román frontokon az ezred kötelékében mint szakasz- és századparancsnok. „*Mint kiváló festőművész, az ezred festője volt.*” 10-es Honvéd Emlékalbum. Szerk.: Sassy Csaba. Miskolc, 1939. 291.

8 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1948. január 6. 7.

9 U. o.

10 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1948. január 6. 8.; 1908-ban jelent meg egyik rajza a Zászlónk című ifjúsági folyóiratban, amit a rajzpályázatra küldött be. Ugyanebben az évben, ősszel festett olajképe, a kukoricás csendélet – ami a Zirci-apátság múzeu-

1915. április 15-én került ki első ízben a harctérre¹¹. Nem sokkal később, a gorlicei ütközetben, 1915. május 2-án megsebesült, és a lengyel Bystra falucska kórházába került, Bielsko-Biala város mellett. „A kórház a kis falucska szanatóriumában volt elhelyezve” – emlékezik vissza Meilinger Dezső „[...] parancsnoka egy lengyel légionista törzsorvos volt őrnagyi rangban. A megérkezés után, mikor a műtőasztalra kerültem, első kérdése tolmács útján az volt hozzám, hogy mi a foglalkozásom. Örömmel vette tudomásul, hogy festőművész vagyok [...] később értettem meg, hogy miért örült meg oly nagyon nekem. Természetesen németül egy szót sem értettem, majdnem 4 és fél hónapos ott tartózkodásom alatt [tanultam meg]. Kiderült, hogy ebben a kis lengyel falucskában [építette meg 1902-ben] nyaralóját Julius Fałat festőművész, a krakkói lengyel festőművészeti akadémia igazgatója.”¹² Gyönyörű villájában, a Fałatówcében – ahol Meilinger Dezső lábadozása alatt sokat rajzolt és festett –, hatalmas, pazar műtermet rendezett be süppedő perzsa szőnyegekkel, remek bútorokkal. 1910-ben telepedett le a kedvező mikroklímájú faluban, a Képzőművészeti Akadémia rektori posztjáról való lemondását követően, és itt is halt meg 1929-ben. Fałat mester lengyel hazafiként népének alakjait, tipikus lengyel embereket festett meg, gyakran és szívesen ábrázolta a telet, a hazai jellegzetes tájat, a lengyel síkságot a maga valóságában. Az egyik legkiválóbb lengyel akvarellista volt, a realizmus és az impresszionizmus jeles mestere. Téli tájai különösen nagy hatást gyakoroltak Meilinger Dezsőre. Sokáig meghatározó maradt számára ez a „Julian Fałat-i” képi világ, mígnem saját szemlélete, egyéni látásmódja kiformalódott és ezek lenyomataként egyedi vizuális jegyei kialakultak.

„Több alkalommal látogattam meg az ősz mestert, mindig szívesen látott” – írja emlékirataiban Meilinger Dezső. „Később már gagyogtam is valamit és meg is értettem sok mindent. Édesapja szintén festőművész volt, mégpedig I. Vilmos német császár udvari festője. Berlinben élt. Hó specialista volt, el lehet mondani róla. Hatalmas méretű vásznanak, főúri vaddisznó-vadászatokat ábrázoló kompozícióin a cselekményt mindig havas tájakba állította be. Édesapja [képeit] villájában ... megmutatta nekem. Ő [Julian Fałat] Lengyelországban telepedett le. Szintén havat festett, mégpedig remek dolgokat alkotott. A londoni kiadású Studio angol folyóirat lapjain nem egy festményének a reprodukciójával találkoztam, olyanokkal is, melyeket nekem annak idején műtermében mutogatott.”¹³

---

mába került – az önképzőkör pénzbeli pályadíját nyerte el. Első ízben szerepelt nyilvánosan Gyöngyösön, az 1908. szeptember 6–10. között megrendezett mezőgazdasági kiállításon, ahol kiállított munkáját, egy Franz Defregger-másolatot bronzéremmel tüntették ki. Édesanyja aranykeretes portréját negyedéves főiskolásként, 1913–1914 telén festette, és a Múcsarnok tavaszi tárlatán állította ki 1914-ben. *Meilinger D.: Emlékíráim* i. m. 9–10.

11 Előtte szüleinek búcsúajándékként megfestette Önarcképét, amelyre ráírta az elválás keserű fájdalmát, búcsúzó sorait. *Meilinger D.: Emlékíráim* i. m. 1948. január 6. 11.

12 *Meilinger D.: Emlékíráim* i. m. 1951. február 1., 17–18.; Julius Fałat (Tuligłowy, 1853. július 30. – Bystra, 1929. július 9.)

13 *Meilinger D.: Emlékíráim* i. m. 1951. február 1., 18.

Meilinger Dezső számára a háború a legértékesebb és leggazdagabb festői élmények tárházát nyújtotta: egyrészt lehetősége nyílt a szabad természet folyamatos megfigyelésére, másrészt szert tett emberismeretre, harmadrészt a harcmezőn tanult meg kitűnően rajzolni. Egyvégtében három évet töltött a fronton „*az élet magasiskolájában*”,¹⁴ – olvashatjuk megfogalmazásában.

Átélt a harcterek kemény, hideg teleit is, ami később, téli tájképeinek születésekor egyik ösztönző tapasztalata lett. 1914 decemberében éjszakai gyakorlaton vett részt csapatával a hófödte Bükkben, a havon aludtak, őrségben álltak a hideg fagyban vagy a szalmakazalba befúródva.¹⁵ Viszont az igazi, nagy téllal, a méteres hóval fedett végtelen síkságok vakító fehérségével, a hóval betemetett falvakkal először a galíciai hómezőkön találkozott. „*Úttalan utakon orkánszerű hófúvásban, csupa fehérségben, amelyben nagyritkán imitt-amott egy-egy távírópóznának a hófúvástól alig látható csúcsa mutatott valamelyest utat egy haszontalan szánkón útban Lemberg felé. Bámultam, szép volt.*”¹⁶ – írja visszaemlékezésében. Bár ekkor még nem érdekelte a havas táj, a hó mint festői téma.

1915-ben az egész telet – néhány utazáson kívül – a Strypa partján¹⁷, Kotuzówban töltötte ezredével teljes nyugalomban.¹⁸ Innen küldte el szüleinek rajzolt és üdvözlő sorokkal ellátott harctéri ceruzarajzát a folyó partjáról, ami a kotuzówi szállásuk udvarát ábrázolta.¹⁹ A faluban sokat rajzolt, többek között itt készítette az *Altiszi konyha, Menetelés az úton, Telephely, Kotuzów-i részlet* című rajzait.

1916. augusztus 27-én, amikor a Román Királyság hadüzenetét elküldte és belépett a háborúba, a 10-es honvédek a Zlota Lipa partján tartózkodtak. Meilinger Dezső így emlékezik vissza erre az időszakra: „*Halics körül táboroztunk,*

14 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951 február, 16.

15 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951 február, 16–17. „*Magam is a szabadban hál-tam. Leszortuk a szalmát a csupasz földre, rá a sátorlapot, lepedőt, kispárna a fej alá. Szabályszerűen levetkőztünk, mint otthon a hálószobában, bebújtunk a pokróc alá, rá a báránybéléses bekecset [tettük], a tetejére egy sátorlap[ot]. A befűtött hálószobánál nem kevésbé volt kényelmesebb a nyugodt és az egészséges alváshoz. Az a tény, hogy a legé-nyem egy darabban összefagyva emelte le rólam a sátorlapot fehérre deresedve vagy épen vastagon behavazva, minket egy kissé sem zavart. Az volt a fontos, hogy ... aludtunk, mint a bunda. Hogy hálószobánk, a magas ég, nem volt fűtve szintén nem volt lényeges. Felültünk, megittuk a forrón párolgó kávét, néha mellé egy kisüsti is akadt. Jéghideg vízben megmosa-kodtunk és mint a jól fűtött szobában szokás, kényelmesen felöltözködtünk. Elmondhatom, hogy ismerősöm lett a tél.*” Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 23–24.

16 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 17.

17 1915 szeptemberétől 1916 júniusáig a Strypa folyó mentén harcolt a 10-es honvéd gyalogezred. A Magyar Királyi Honvédség története 1868–1918. Szerk.: Berkó István. Budapest, 1928. 594., 596.; Gulya István: A miskolci 10-es honvéd múzeum. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXIX. 2000. 291–292.

18 „*Sok látnivaló nem volt. Ha olvadt patakként folyt a sár, a latyak az utcán, jó volt, ha be nem folyt a csizmaszárbá. Ha esett, méteres volt a hó, a vályogfalú zsuppfedeles, ala-csöny kis házak csak pislogtak alóla. Hó volt, sok is belőle, de nem inspirált.*” Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 18–19.

19 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1948. január 6. 11.

ott [kaptuk] a hírt a kora délelőtti órákban. Este 8 órakor már vagoníroztunk, jöttünk haza. Kolozsváron vártuk meg a további irányítást. A tél a Gyimesi-szorosban, Hidegségen²⁰ ért bennünket. Egy fűrészmalomban [helyezték el] gazdasági hivatalom²¹. Szorgalmasan rajzolgattam és elég időm is volt rá. Kocsim, lovam volt, mászkálhattam, ahová akartam. Legszívesebben lovagoltam. Előzőleg Kolozsvártól [indulva] is lovon jártam végig Erdélyországot, sokszor reggeltől napestig nyeregben [ülve és] aludva. Nagyon összenőttem a lovammal. Nem csoda, hogy témakezésre is lóháton mentem. Órákon át poroszkáltunk a hóban úttalan utakon, domboldalon, az erdőben a hótól roskadozó fák koronái alatt. A hó egyre jobban érdekelt, egyre jobban inspirált.”²²

A határhegyek rengetege, a Keleti-Kárpátok hófödte magas hegyeinek impressziója formálta és alakította ki téli tájképeinek egyéni festői szemléletét. „Itt már otthon voltam és nem idegen környezetben. Amit láttam, amit átéltem, élményszerűen [maradt] meg bennem. Az enyém volt, az enyém lett, és az enyém is maradt, míg élek. Itt kezdődött egyéni szemléletem a télről”²³ – idézi fel emlékeit Meilinger Dezső.

„Valóban és igazán csak leszerelésem után 1919–20 telén kezdtem, illetve próbáltam téli tájat festeni, mikor átköltöztem 1919. november 1-jén a [miskolci] művésztelep felső épületébe. Pedig nem [foglalkoztatott] komolyan ebben az időben a tájkép, mert 1918. december 8-tól, leszerelésem napjától kezdve majdnem négy éven át komolyan csak a figura érdekelt és majdnem kizárólag csak aktokat és nagyméretű aktkompozíciót festettem.”²⁴ Később jelentős számban készültek téli tájképei, amelyeket évente állított ki a tavaszi és őszi egyéni tárlatain más munkáival együtt a Korona Szállóban. Termékeny időszakát megszakította a második világháború kitörése, majd kilakoltatása a művésztelepről.²⁵ Kedveltek és

20 Ma Gyimesközéplek községhez tartozik.

21 A gazdasági hivatalban az ezred ruházati, felszerelési, természetbeni élelmezési ellátásáról gondoskodtak.

22 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 19–20.; A 10-es honvéd gyalogezredet a román hadüzenet után az erdélyi hadszíntérre vezénylik. Vasúton érkeznek Kolozsvárra, ahonnan gyalog menetelnek Szászrégenig. A görgényi havasokban több apró összecsapásból győztesen kerülnek ki, majd a nagyszebeni döntő győzelmet követően 1916. október 15-én a határon állnak az Úz völgyében. November 7-én átadják állásaikat és mint hadseregpartalék Csíkbánkfalvára masíroznak pihenésre. Néhány pihenőnapot eltöltve az ezredet autókon szállítják el a Gyimesi-szorosba, ahol 1917. február elejéig állóharcot vívnak. 1917. február 11-én rohamezreddé képezik ki őket Csíkszögödön. 1917. március 8-án visszafoglalják a Magyaros-tetőt és a szomszédos csúcsokat (Sövérgest, Lápost) és az állásokat megerősítve azokat novemberig tartják. Áthelyezésüket követően röviddel az Ojtozi-szorosba való megérkezésük után a románok fegyverszünetet kötnek 1917. december 9-én, így az erdélyi front lezárul. 10-es Honvéd Emlékalbum. i. m. 47–50.

23 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 19.

24 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 24.

25 A háború kitörésétől eltelt tíz év vérzivataros időszaka, hányattatásai, küzdelmei, az anyagi nehézségek nem az elmélyült művészi munkát támogatták. Visszahozhatatlanul elveszett számára ez az időszak, törést okozva művészi pályáján.

népszerűek voltak a miskolciak körében ezek a festmények, sokan vásároltak tőle, a kiállítások végére szinte mindegyik gazdára talált.

A harctereken sokat rajzolt, viszont festésre alig gondolhatott, hiszen az olajfesték és a festővászon beszerzése igen körülményes volt. Legfeljebb akvarellal dolgozhatott, de a folytonos helyváltoztatás miatt inkább rajzolt. A skiccek nagy tömegben készültek, de a vázlatok letisztázásához, a rajz elkészítéséhez és a tanulmányok festménnyé érleléséhez nyugodt körülményre volt szükség, ami kevés alkalommal adatott meg. Meilinger Dezső szervezetileg nem tartozott a Sajtóhadiszállás művészeti csoportjához, a hadifestőkhöz,²⁶ akik számára két-három havonta lehetővé tették, hogy művésztelepen vagy otthoni műtermekben megfessék vagy megrajzolják, esetleg nagyobb méretben végleges formába öntsék témáikat.²⁷

Meilinger Dezső a harctéri lövészárkok, állások, fedezékek, közelharcok, rohamok mellett háborús lapjain megörökítette a menekülők csoportjait, a vonuló tréneket, az utánpótlást szállító katonai menetoszlopokat, az elhagyott romos épületeket, falvakat, városrészeket, valamint a tábori életet, a szövetséges és az ellenséges katonákat. Nem gyakoriak munkái között az ütközetek, csaták és összecsapások ábrázolásai, de kedveltek a katonaportrék, a tájképek, a háborús hétköznapiok zsánerszerű megjelenítései. Nagyobb számban készültek az utóbbiak, hiszen a hadifestők számára kötelezően előírt témák eleve behatárolták a választást. Rajzain nyomon követhetők a magyar királyi miskolci 10-es honvéd gyalogezred háborús előretöréseinek, offenzíváinak helyszínei: például a bevetések színterei, a galíciai falvak, városok, Limanow, ahol győztes csatát vívtak, a következő év májusában Gorlice, a nevezetes áttörés helye, majd Breszt-Litovszk. (Utóbbi bevételének 1916. augusztus 6-án Wiczolkyban

---

1949-ben kilakoltatták a művésztelepről, ahonnan a Déryné utcába költözött, így megszűnt közvetlen kapcsolata a természettel. Mit ír erről emlékirataiban? *„Több mint két éve annak, hogy téli tájképet nem festettem. Nem [mintha] hűtlenné [váltam] volna a télhez. Mióta a művésztelepről átköltöztem a Deák (most már Déryné) utcába, a belváros köréngtegebe, valahogyan megszakadt kapcsolatom a természettel.”* Feljegyezte még, hogy téli tájképeit változatlanul megbecsülik és értékelik, ugyanis évek óta figyelemmel kíséri a Városház téren néhány éve megnyitott árverési csarnokot és nem találkozott vételeiknél és eladásaiknál sem saját festményeivel. *Meilinger D.: Emlékirataim* i. m. 1952. november 19. 41.

- 26 A Sajtóhadiszállás művészeti csoportjának személyi anyagai között nem található meg sem Meilinger Dezső, sem Kövér Gyula tisztek adatai. Valószínűleg a háború folyamán szervezetszerűen nem osztották be oda őket a hadifestők csoportjába. dr. Lázár Balázs levéltáros (HM HIM HL Bécsi Kirendeltsége) 180-1/2019/LBK sz. írásos közlése alapján.
- 27 A hadifestőknek a háborúban kéthetente egy-egy művet – amelyet a művész választott ki – le kellett adniuk a képgyűjtő állomásokon a bécsi Császári és Királyi Hadilevéltár számára. A beadott alkotásokat zsűrizték, és a csoporttagoktól egy-egy zsűrizett alkotás került bemutatásra a hadikiállításokon. Az első ilyen kiállítás 1915 októberében nyitotta meg kapuit a bécsi Künstlerhausban, amit pár hónap múlva követett a magyarországi tárlat 1916 januárjában a Nemzeti Szalonban, majd 1917 februárjában a második, és végül 1918 májusában a harmadik. *Ludmann Mihály: Művészek a háborúban 1914–1918.* Budapest, 2015. 9.

állomásozva ünnepelték egyéves évfordulóját.) A kotuzówi csata 1916 júniusában. 1916 augusztusa és 1918 márciusa között a román front következett, ahol az Úz völgyében és a Gyimesi-szorosban harcoltak, majd az oroszok által jól megerősített, stratégiai fontosságú Magyaros-tető–Névtelen-kúp–Sövényes–Lápos állások bevétele volt a feladatuk, amihez Csíkzsögödön rohamezreddé képezték ki őket. 1917. március 8-án – a 65-ös közös gyalogezerreddel együtt – megrohamozták és visszafoglalták a Magyaros-tetőt. A magyarosi sikernek nagy visszhangja volt, elismerését fejezte ki IV. Károly király, József főherceg hadseregparancsnok, Tarnay Gyula főispán és mások is.²⁸ Meilinger Dezső részletgazdag, topográfiai hiteles rajzai tudósítások a rombolásról, az elhagyatottságról, a menekülésről, a bátorságról, de a természet szépségéről is, amely érintetlenségével a békebeli időket idézi meg. A háborús világ egyik vetületét mutatják meg kvalitásos, művészi igényű alkotásai.

„...Harctéri tartózkodásom alatt készült rajzaim és festményeim java részben a Hadtörténelmi Múzeumban lettek elhelyezve. ... Jó részben magán[emberek] kezébe kerültek, részben pedig családom birtokában vannak. Számuk nem sok. Témakörük [egyike] a tábornokok mellett melegedő és a szabad ég alatt [éjszakázó] katonák csoportjai”²⁹ – írja emlékirataiban. A Lyceum csillagvizsgálótornyának pincéjében, a második világháborúban megtalált 10-es honvéd hadimúzeum anyagát – ami két évig feküdt ott ládákban – az orosz katonai bizottság átadta a magyar katonai parancsnokságnak, és rövid időn belül elszállították a budapesti Hadtörténelmi Múzeumba. Meilinger Dezső és Kövér Gyula [munkái] is odakerültek, ahogy ő írja, letétbe.³⁰

A lelkes Székely Dezső főhadnagy, ezredélelmező tiszt indítványozására a 10-es honvéd ezred hadiözvegyeinek és árváinak támogatására létrehoztak egy alapot, hivatalosan 1916. március 5-én, Kobek (Kádár) Béla akkori ezredparancsnok patronálásával. Az ötletes, kreatív Székely főhadnagy – később százados – számos jövedelmező forrást talált az alap számára, úgymint a gyorsfénykép készítése és a mozibelepőknek a díjait, valamint a kuglizó bevételeit is ide számolták el. Később hadikiállítások és jótékonyági rendezvények szervezésével gyűjtöttek adományokat és fogadtak el felajánlásokat a háttország lakosságától. Kiss Kálmán százados, ezredsegédtiszt, majd Petrik Ernő százados, ezredsegédtiszt, Kövér Gyula és Meilinger Dezső festőművészek és Sassy Csaba fáradhatatlanul és tevékenyen segítettek, szolgálták az alap ügyét. A 10-es honvéd hadiözvegy- és árvaalap javára az ezred fényképalbumokat, sapkajelvényeket, hazafias dalok kotta- és szöveggönyveit, emléklapokat és az ezred festője, Kövér Gyula által készített *Kacagó lapok a komoly időkben* címet viselő szenzációs karikatúra gyűjteményt adott ki és hozott forgalomba. Ezenkívül kinyomtatatták levelezőlapokon Sassy Csaba fronton írt verseit, illetve Meilinger Dezső és Kövér Gyula harctéri rajzait, amelyeknek az eladásából befolyó bevétel szintén

28 10-es Honvéd Emlékalbum. i. m. 25–31, 42–50.

29 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 23.

30 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február 1. 11–12.

az alap vagyont gyarapította, és egy árvaház megvalósítását célozta meg.³¹ A verses és képes üdvözlőlapok nagyon népszerűek és kelendőek voltak a honvédek körében.

„...Lekerültünk Csíkországba: Csíkszereda-Zsögöd, majd az Úz-völgyébe. Mint a 2. zászlóalj gh. főnöke 30-35 fokos dermesztő hidegben kellett szállást [készítenem] ezredem számára a határhegyek vonulatain. Lóháton indultam, mögöttem egy jelentőlovassal. A hófúvás elemi erővel tombolt, a hideg dermesztő volt. [...] Hátranéztem, egy hóember a nyergében mélyen lehajtott fejjel, imádkozott, éppen keresztet vetett. A ló és lovasa kocogtak utánam nyugodtan és csendesen. Nagyszerű élmény volt, ilyen formájában azóta sem találkoztam a téllal. Felséges szépségű, kegyetlen zordságát megcsodáltam. ... Az Úz-völgyében március közepéig maradtam. A 39. hadosztály teljesen beépítette, benépesítette az egész völgyet. Gazdasági hivatalom az Aklos csárdánál maradt. Innen [helyeztek] Kolozsvárra, ahol több hónapot töltöttem. Miskolcra 1917 őszén kerültem vissza és a később felállított történelmi csoporthoz lettem beosztva”³² az ezred másik festőjével Kövér Gyulával, valamint Thurzó Nagy László tartalékos hadnaggyal, az ezredújság újságírójával együtt. Feladatuk a vármegyeháza dísztermében 1917. december 15-én megnyíló (és december 22-ig nyitva tartó) miskolci hadikiállítás megrendezése volt³³, amelyet 1918 tavaszán további három követett: február 9-től 23-ig Egerben, március 15–25. között Gyöngyösön és április 26-tól május 6-ig Sátoraljaújhelyen a gimnáziumok tornacsarnokában, a hozzájuk kapcsolódó katalógus megrajzolásával, a 25 darabos művészi reprodukciós sorozat kinyomtatásával és a kulturális rendezvények – a 10-es honvéd hetek – megszervezésével együtt.

A hadianyag mellett az ezred fényképeinek gazdag gyűjteményét is bemutatták a tárlaton, valamint Kövér Gyula és Meilinger Dezső képzőművészeti alkotásait, amelyek a legnagyobb egységet képviselték páratlan bőségesük folytán. A 407 db alkotás a kiállítóhelyeket zsúfolásig megtöltötte, a falakat burkoló kép

31 Hét ország frontján. Sassy Csaba háborús naplója 1915–18. I. kötet Miskolc 1930. 204–209.

32 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1951. február, 20–21., 23.

1917 nyarán helyezték el az „ezred pótzászlóalj felülvizsgálatos osztályát” Miskolcon, az Egri-féle szanatórium épületében, ahol Meilinger Dezső is szolgált. Itt festette első festményét a későbbi művésztelep épületében. „Akkor még nem sejtettem, hogy valami úton-módon itt fogok élni és dolgozni” – írja emlékirataiban. Meilinger D.: Emlékirataim i. m. (A családalapítás) 34. Meilinger Dezsőt 1919 augusztusában értesítették, hogy Képzőművészeti Szabadiskolája számára más helyiségről gondoskodjon, mivel a katolikus Fráter gimnáziumban tanév elejétől, szeptembertől – teremhiány miatt – nem tudják biztosítani a működéshez szükséges feltételeket. Barátja, Kun József szobrász ajánlotta figyelmébe az Egri-féle vízgyógyintézetet.

33 Sáfrán Géza ezredparancsnok 1917. november 9-én érkezett meg Miskolcra a hadi- és képműkiállítás előkészítésére. Másnap látogatást tett dr. Bottlik József főispánnál és Szentpáli István polgármesternél, akik támogatásukról biztosították. November 11-én a kiállításrendező tisztekkel egyeztetett és megbeszélte a részletes programokat, hangversenyeket és előadásokat. November 12-én utazott vissza Besztercebányára, megszakított szabadságának helyszínére. *Ezredparancsnokunk Miskolczon*, 10-es honvéd újság I. évf. 1917. 9. sz. 9. Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Adattár (továbbiakban HOM HTD) Ltsz. 53.3200

színű papír alig látszott ki a képek nagy száma miatt. Kövér Gyula 29 db olajfestményt, 27 db vízfestményt, 8 db színes rajzot és 218 db rajzot, míg Meilinger Dezső 8 db olajfestményt, 8 db vízfestményt, 4 db színes rajzot és 105 db rajzot állított ki nagy érdeklődést keltve és jelentős sikert aratva. A humor sem hiányzott a tárlatról, ugyanis az egyik fülkében Kövér Gyula kb. 300 db karikatúráját láthatták az érdeklődők, megtekintésüket mindig derűltetés és kacagás kísérte.³⁴

A *Reggel* című napilap kéthasábos cikkében így méltatta a két alkotót: „Kövér Gyula és Meilinger Dezső nagyon megérdemlik azt, hogy ne azzal a szokásos referátával intézzük el őket, amit egyébként az ilyen – akármilyen magas színvonalú – jótékony célú kiállításról adni szoktunk. ... Mind a két művész kiállítása messze maga mögött hagyja az itthoni hadi festők képeit, akiknek a munkái vásári célra, vásári hangulatból teremtődtek. ... A 10. ezrednek ez a két büszkesége, akikre nemcsak az ezred, de az egész magyar művész-világ feltétlen büszkeséggel nézhet, mindig artisztikus ihlettel fogták kezükbe az ecsetet.”³⁵

A kiállítási anyag rendezéséhez és a képek keretezéséhez Bizony Ákosné Hosszúfalusy Róza festőművésznő műtermét használták Miskolcon, aki nagylelkűen rendelkezésükre bocsátotta a helyiséget, így a két művész éjjel-nappal dolgozhatott.³⁶

A hadikiállítások és hangversenykörutak eseményeiről *Vidám epizódok* címen szellemes, tréfálkozóan szórakoztató történeteket írt és rajzolt a 10-es honvéd újságba Kövér Gyula, Piktör néven. Humorral tekintett vissza hányatott rendezői tevékenységükre, szomorú emlékeikre és a derűs helyzetekre, pillanatokra. „Részben felső óhajnak engedve feljegyzem végre a kíváncsi utókor és a kárörvendő jelenkor számára azokat a humorosabb, vidámabb emlékeinket, melyekben rendezői körutunk bővelkedett, okólásul s részben buzdításul esetleg utánunk jövő következőknek.”³⁷

Adomáinak egyik kedvelt figurája a festőbarát, Meilinger Dezső volt, akiről számos komikus epizód született. A *zongora alatt* című rajzon a híresen nagyevő Meilinger Dezső egy kellemes étkezést követően jóllakottan hajtja álomra fejét a hangszer biztonságot nyújtó rejtékében, így pihenve ki sokszor nehéz éjjeli szolgálatát. A *Dezső és a korsó* vicces históriája Királyhelmecen esett meg, ahol a két művész egy szobában töltötte az éjszakát. Dezső a díványon, amihez oda volt húzva a leterített asztal, hogy le ne csússzon alvás közben, ugyanis

34 10-es honvéd újság I. évf. 1917. 11. sz. 20–21., HOM HTD Ltsz. 53.3200.

Kövér Gyula olajfestményei közül kiemelték a „Magyarosi hegyvonulat”, a „Közelharc”, a kártyázó katonákat ábrázoló „Vasárnap délután a front mögött”, a „Kém”, „A csendes percek a kocsitáborban” című darabokat. Meilinger Dezső legimpozánsabb, olajjal festett képeiként a „Táborút”, „A 100 méteres állás” és a „Futóárok a wisniowczyk-i templomhoz” címűeket jegyezték fel. Kövér Gyula és Meilinger Dezső képkiallítása. *Reggel* VI. évf. 1917. 285. sz. 2.

35 U.o.

36 *Anyagrendezés*. Miskolc, 10-es honvéd újság II. évf. 1918. 15. sz. 11. HOM HTD Ltsz. 53.3200.

37 *Vidám epizódok*. Miskolc, 10-es honvéd újság II. évf. 1918. 15. sz. 10–11. HOM HTD Ltsz. 53.3200.

általában rendkívül nyugtalanul aludt, gyakran forgott, mint az orsó és kezeivel hadonászott a levegőben. Hajnalban örült üvöltésre és robajra ébredtek, ahogy Dezső ész nélkül ugrott ki az ágyból. A szobába berohanó két legény a kezdeti ijedtség után nagy hahotázásban tör ki a látottakon. Tudniillik az asztalon egy hatalmas vizeskorsó állt. Szokásos orsós, forgó mozdulataival barátunk lassanként besodorta teste köré az asztalterítőt a nagy vizeskorsó bőséges tartalmával együtt, amely egy óvatlan pillanatban az alvó nyakába zúdult. Ennél hatásosabb ébresztőt el sem lehetett képzelni. A dívány viszont úgy elázott, hogy legalább egy hétig nem lehetett használni.

Szintén a hadiözvegy- és árvaalap bevételeit gyarapította a katonák között és a hátszágban is igen népszerű 10-es honvéd tábori újság árusításából befolyó összeg. Szerkesztője, lelke Sassy Csaba költő, újságíró volt, illusztrátora Kövér Gyula festőművész. Az aktuális történéseken, híreken, az ezred történetéből vett epizódokon kívül tréfás rajzok, cikkek, a katonákról készült portrék és karikatúrák színesítették az ezredlapot. Utóbbiakat gyűjtötte össze Kövér Gyula katonatársai külön kérésére az 1916 novemberében megjelent *Kacagó lapok a komoly időkől* című albumba.

A háború befejezését követően, 1919 márciusában még megrendezték Budapesten, a Múcsarnokban a hadból visszatért festők kiállítását, ahová Meilinger a Kolozsváron, 1917-ben festett Egerváry-portrét küldte be egy Madonna-képpel és pár harctéri ceruzarajzzal. Tüzérhadnagy bajtársának arc-képét az első teremben, a bejárattal szemben állították ki, a Madonna-kép pedig az első helyiségből jobbra nyíló kiállítótérbe került. A Múcsarnokban negyedik alkalommal állított ki, amit a miskolci Reggeli Hírlap is megemlégett érintőlegesen az 1919. március 30-i számában. Tulajdonképpen a Boholy-üzletben március 15-én megnyílt első önálló tárlatát méltatta a cikk és megemlégették, hogy Meilinger Dezső festményeivel „nemcsak Miskolcon, hanem Budapesten is elismerésre és méltatásra talált. Ma kapta az értesítést, hogy a hadból visszatért festők kiállításán (Múcsarnok) dr. Egervári Tibor arcképével a hadviselt szellemi munkások egyesülete által kitűzött díjat nyerte el.”³⁸

Miskolc jelentős helyet foglalt el életében, itt telepedett le a háború után, családot alapított, feleségül vette Bizony Ákos jogász, miskolci országgyűlési képviselő és neje, Hosszúfalussy Róza festőművész fogadott lányát, Thuránszky Erzsébetet. Az egykori Egri Miksa-féle vízgyógyintézet épületében és nagy parkjában másodszor is megnyitotta Képzőművészeti Szabadiskoláját, ami két évvel később magja lett a Képzőművészeti Főiskola miskolci Művésztelepének. Meilinger Dezső a szervezésben is tevékenyen részt vállalt, gondnoka, műteremösztöndíjasa és tanára lett a művésztelepnek. Nyáron a Főiskola művészpallantái vették birtokba az akkoriban a város határán kívül eső szanatórium épületét, az év többi részében a szabadiskola funkcionált termeiben, és emellett Meilinger Dezső családi otthonát is itt rendezte be. „1919. november 1-jén hurcolkodtam be az új lakásomba

38 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 25. 1919–1921 között rendezték meg a *Hadviselt művészek* című kiállításokat Budapesten, a Múcsarnokban.

[feleségemmel és 1919 augusztusában megszületett Éva lányommal]... *Egyidejűleg 1919. november elsején elsőként a városháza nagytermében bemutatkozó gyűjteményes kiállítást is megnyitottam ... Szabadiskolám ugyanakkor nyílt meg.*³⁹ 1919-től Meilinger Dezső minden évben kiállította képeit, évente több tárlatot is rendezett, amit évről évre egyre nagyobb számban látogattak a miskolciak.⁴⁰

Szerette a várost és lakóit, akik viszonzták érzelmét és értékelték művészetét. A megyeszékhely iránti elköteleződéséről és életében betöltött központi helyéről naplójának sorai is tanúskodnak. *„A súlypontot Miskolcra helyeztem, mikor ide telepedtem és célkitűzésem megvalósításához hozzáfogtam ... Miskolc a centrum számomra, ahonnan érdeklődésem 1919 óta szerteszét sugárzik. ... Miskolcon tértem vissza egyszer s mindenkorra nagy szerelmemhez az Alföldre, a Tisza vidékéhez. [...] Letettem a garast és nem bántam meg, hogy Miskolcon maradtam, hogy életem munkáját erre a városra alapoztam. [Be]fogadott, eltartott, közönsége a munkámat megbecsülte, személyemet megtisztelte.*⁴¹

Íhletet jelentett számára a város és Miskolc környéke, a várost körülölelő gyönyörű vidék, a Tisza és Sajó partja, a Hejő melléke, illetve a Tisza és Sajó menti apró falvak utcái, házai és lakói. Meglátta és megfestette az egyszerű, kis zsindelyes falusi házak és udvaruk szépségét, ami tükrözte a benne lakók életét, sorsát és helyzetét is, a magyar parasztok világát. A jellegzetes alföldi tájakat és folyóparti hangulatokat több nyáron át festette Burghardt Rezső festőművésszel⁴², aki 1938–46 között volt a művésztelep vezetője. Életművén belül ezek a tájképek, amelyek stílusukban a nagybányai plein air és az alföldi realista festészet hagyományait követik, mind számukat, mind jelentőségüket tekintve kulcsfontosságúak.

Megválasztották a miskolci területi Képzőművészeti Kör vezetőjének, és egyik alapító tagja lett a Miskolci Művészek Társaságának is. Képzőművészeti Szabadiskolája, művészeti szervező munkája, pedagógiai tevékenysége és a rendszeresen megrendezett éves kiállításai révén, valamint a Művésztelep tagjaként egyre aktívabban kapcsolódott be a város képzőművészeti életébe, ezáltal jelentős mértékben gazdagította és formálta is azt a II. világháború kitöréséig.

39 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 34. *„Ide jártak ki a szerelmespárok a városból (Abonyi Jóska, Koroknai Rózi), hiszen akkoriban a város még nem épült ki [a művésztelep felé]. Szemben az Erzsébet Kórház, ... a Vörös Rák vendéglő már igen kiesett a városból. A népkert és a kálvária után alig volt egy-két ház, legfeljebb borházfélék vagy szőlőkunyhók, az Arborétum út is vízmósásos árok volt. A villamos azonban már [közlekedett].”*

40 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1950. november. 9. 5.; Már 1911-től szerepelt a Nemzeti Szalon, majd 1913-tól a Műcsarnok csoportos tárlatain. 1926-ban Egerben, 1934-ben és 1947-ben Miskolcon is megrendezte gyűjteményes tárlatait. 1940-ben, 25 éves miskolci működése alkalmából jubileumi kiállítása nyílt a Korona Szállóban. A sajtó is elismerően foglalkozott munkásságával.

41 Meilinger D.: Emlékirataim i. m. 1950. november 9. 5., 8., 10.

42 Augusztus elejétől Meilinger Dezső Burghardt Rezső professzor úrral Sajóecsegen töltötte a nyarat. Magyar Élet 5/235 1943. október 17. 6.; Magyar Élet 4/265 1942. november 22. 6.

Melléklet

1. kép: *Altishti konyha*

Kotuzów, 1915. november 8.

ceruza, papír, 22,5×27,7 cm

Jelezve jobbra lent: „Meilinger hdgy”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0511/Kp

2. kép: *Meilinger Dezső lóháton az I. világháborúban*

(A fotót retusálta: Mészáros Viktória)

3. kép: Futóárok

Wisniowczyk, 1915. november 15.

ceruza, papír, 22,7×27 cm

Jelezve jobbra lent: „Meilinger hdgy.”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0510/Kp

4. kép: Sebesültszállító kocsik várakoznak a segélyhely előtt

Salowa (Galícia) 1915. április 24.

akvarell, papír, 28,8×39,7 cm

Jelezve jobbra lent: „Meilinger hdgy.”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0361/Kp

5. kép: Malom romok

Zawalow, 1916. június 17.

ceruza, papír, 22,7×27,3 cm

Jelezve jobbra lent: „Meilinger hdgy”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0410/Kp

6. kép: Téli falu támadás után

Wisniowczyk, 1915

akvarell, papír, 21 x 28 cm

Jelezve balra lent: „Wisniowczyk 915.”

magántulajdon

7. kép: Tanulmány

1918. október 30–31., november 2.

ceruza, papír, 48×36,7 cm

Jelezve balra lent: „Meilinger hdgy”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0542/Kp

8. kép: Galícia

Salowa, 1915. április 21.

akvarell, papír, 28,5×39,4 cm

Jelezve jobbra lent: „Meilinger Dezső hdgy”

Hadtörténeti Múzeum, Budapest Ltsz. 0360/Kp

9. kép: *Tanulmányfej a Tábortűzhöz*, Wisniowczyk, 1915. november 22.
Levelezőlap (27) Herbst műnyomása, Zempléni Múzeum, Ltsz.: 0206374

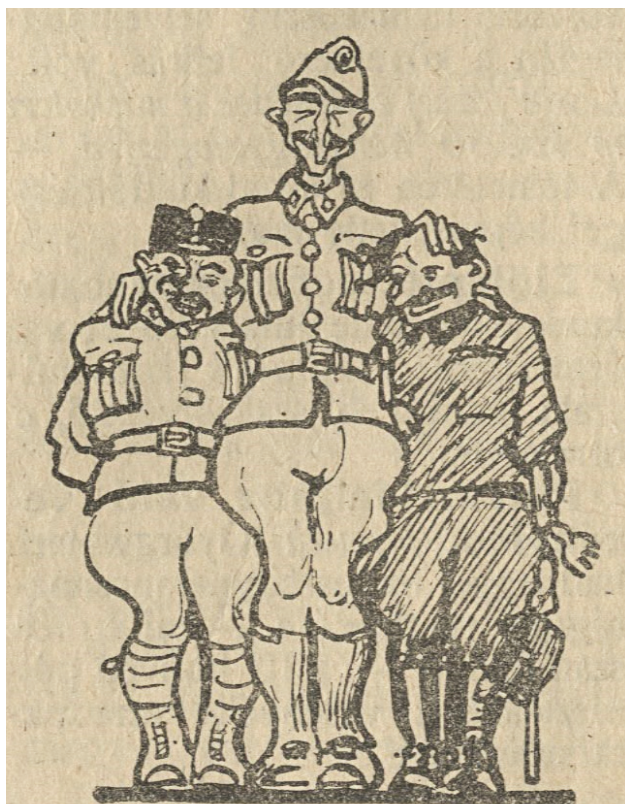
Megfogyva.

De nemcsak a ruháink zül-
löttek lassankint, hanem a pénz-
tárcáink, sőt testi állapotunk is.
Már csak úgy lógtunk ruháink-
ban, mint a madárijesztők.

Már bemondtuk volna a »vég-
elgyengülést«, az ultimót, ha be
nem fejezzük gyorsított tempó-
ban körutunkat.

Csak a Dezső társunk nem
fogyott le, lassu mozgású, nem
ideges, nem nagyon hirtelen és
igen jó étvágyu lévén.

Ahogy mi kinéztünk a rendezés előtt,
vidáman, erősen, bátran.

10. kép: Vidám epizódok hadikiállításunk és hangverseny körutunk idejéből, 1918.

Írta és rajzolta: Píktor 10-es honvéd újság II. évf. 1918. 15. sz. 10–11.,

Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Adattár Ltsz.: 53.3200.

(A fotót retusálta: Mészáros Viktória)

11. kép: Meilinger Dezső felesége, Thuránszky Erzsébet
(A fotót retusálta: Mészáros Viktória)